

Ciril Zlobec

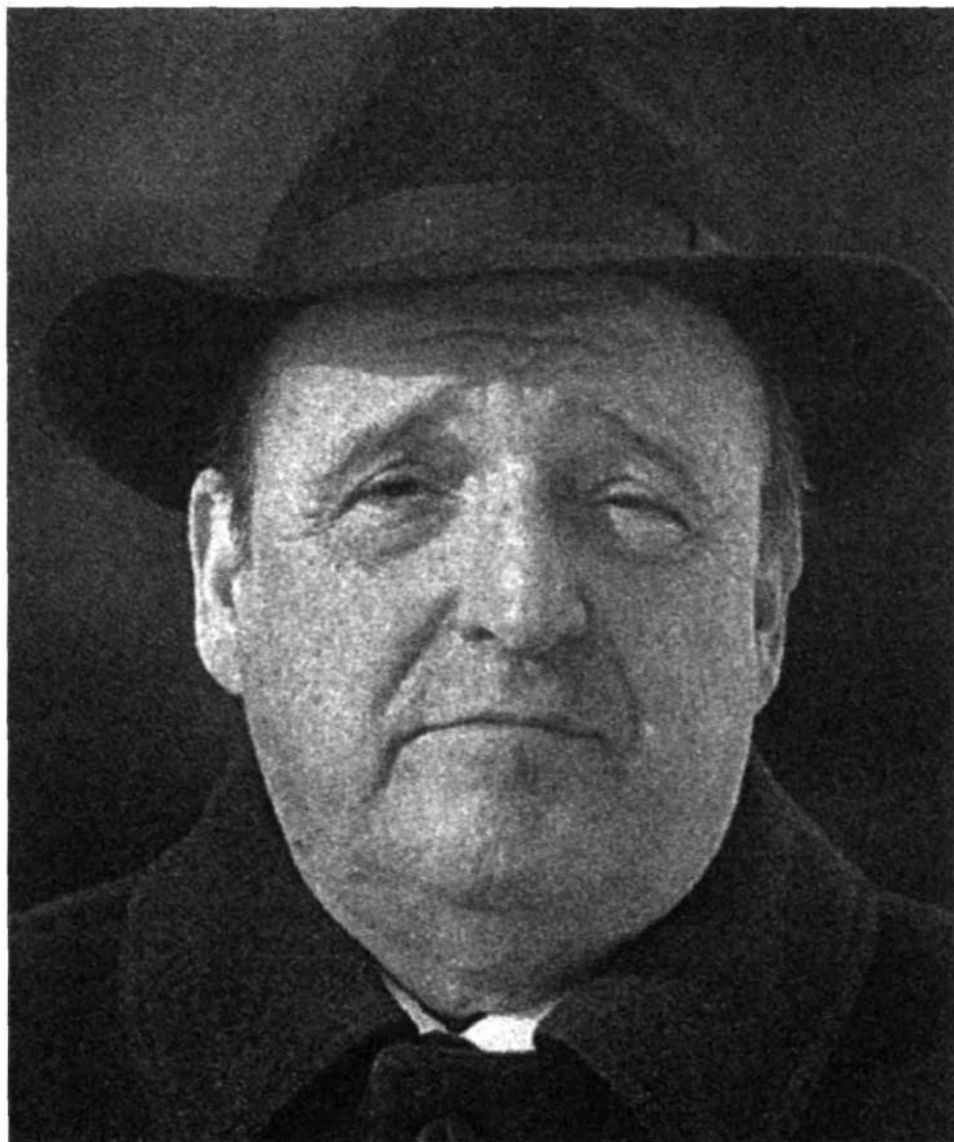
Praznina, ki jo polnimo s svojo bolečino

Pesniku, akademiku Janezu Menartu v slovo

(Z žalne seje na SAZU, dne 26. 1. 2004)

Zapustil nas je eden najuglednejših članov naše Akademije, kolega, prijatelj, pesnik in prevajalec Janez Menart. V tolažbo nam je zavest, da za njim ostaja njegova pesem, ki nas bo še naprej nagovarjala, nas vabila in z žlahtnostjo svojega izraza in vsebine spodbujala k razmišljanju o najbolj temeljnih in hkrati najbolj vsakdanjih stvareh življenja. Toda ena od resnic tega našega življenja je tudi v tem, da ne le "iz roda v rod duh išče pot", kot je Menart za svojo antologijo slovenske poezije pomenljivo povzel po Otonu Župančiču, ampak da se ta pot pretaka iz roda v rod tudi v biološkem smislu, in prav na tej ravni se prej ali slej pretrga, se z njo boleče natrga tudi zemeljska pot, ki ga je vezala z drugimi, njegova intimno človeška pot skozi minljivost življenja skupaj z ženo, hčerko, vnukinjo, pa tudi skupna pot s prijatelji, sodelavci, znanci in v tem primeru v določeni obliki tudi s številnimi bralci, ki so prek prebiranja njegove poezije stopali v tih, zbran dialog z njim.

Vsaka smrt, kot vemo iz izkušnje, najbolj prizadene tiste, ki ostanejo. Za vsakim človekom, če nam je zaradi česar koli še posebno drag, zazija boleča praznina, ki jo polnimo – odvisno od tega, kako blizu smo bili pokojniku – vsak s svojim deležem žalosti, nenadnega občutka osiromašenosti, hkrati pa – čudež življenja – tudi vsak s svojo samotolažbo ob zavesti, da za dragim pokojnikom ostaja nekaj, kar njega samega kot biološko bitje presega, kar traja tudi prek njegove telesne smrti.

JANEZ MENART

Janez Menart je kot malokdo, če sploh kdo v našem času na Slovenskem, naravnost emblematičen pesnik življenja, težko bi pri kom drugem prebrali, denimo, verza, kot sta naslednja:

“in svet je lep tembolj, ker je minljiv”

ali:

“Najlepši glagol je živeti”,

verza, ki sta tako rekoč v polnem sozvočju z vso njegovo poezijo, prav tako pa tudi z njegovo osebnostjo. Že večkrat sem poudarjal prav to posebnost Menartovega pesništva, ki je prav v svoji navidez paradoksnih poziciji izjemna in izvirna. Namreč: njegovo otroštvo in mladost, torej ti dve odločilni obdobji življenja, ki skoraj praviloma usodno določata tudi naš poznejši pogled na svet, sta bili vse prej kot roznati. Menart jima je posvetil vrsto zelo občutenih pesmi z nadihom nostalgije, a to ga ni zamajalo v njegovem afirmativnem odnosu do življenja in do vsega bistvenega, kar to življenje sestavlja in ga v naši zavesti osmišlja. Menartovo pritrjevanje življenju ni romantična hvalnica, pač pa ozaveščen odnos do njega, redka sposobnost, da z enim samim, komplemenarnim pogledom zajameš, vidiš in občutiš vso njegovo rastočo jutranjo in hkrati vso njegovo zahajajočo večerno zarjo. V obojem je lepota, minljivosti navkljub ali, če dosledno ostanemo znotraj pesnikovega miselnega in doživljajskega kroga, prav zaradi minljivosti same, ki je naša usoda in najvišji zakon vsega živega. Menartovo razumevanje minljivosti, povrh vsega pa še z navidez paradoksnim videnjem lepote v njej, ni niti brezbrizen niti hedonističen odnos do življenja, ampak zavezujoča zavest, naša, v vse smeri odprta možnost realizacije samih sebe na višji ravni. In naša etična dolžnost.

Minljivost, ki naj bi bila že po svoji naravi lepota, je v Menartovi poeziji zelo blizu pojmu notranje človekove svobode, v določenem smislu celo njeno dopolnilo, seveda, ko jo človek, ki se zaveda svoje minljivosti in minljivosti vsega živega, lahko presega, ki jo mora in zmora presegati edinole s samim sabo, s svojim ustvarjalnim delom, s polnim, če ni pregrebo rečeno, izkoristkom vseh svojih prirojenih in intelektualno priborjenih darov, izbrane poti in poklica, ves čas in na vseh ravneh z neoporečno etično držo.

V tem smislu je Menart nadvse moderen pesnik, lahko bi celo rekli, da je prehiteval čas, ki nam šele zdaj kaže svoj pravi ali svoj novi ali še točneje, svoj vse hitreje spreminjajoči se obraz: ne le, da je minljivo, ne samo v našem individualnem življenju, ampak tudi v na novo nastajajoči civilizaciji nasploh, vse, kar smo in s čimer nam je dano ali usojeno živeti. In Menart je v svoji poeziji prepričljiv pričevalec te doslej največje in, zdaj prvič, tudi nepretrgane tranzicije ne le družbe, temveč tudi civilizacije, ki ji pripadamo in jo soustvarjamo, in, posledično, pričevalec spreminjanja naših nravi in naše psihe v njih.

In vendar je pesnik Menart do občudovanja zvest vsemu pozitivnemu v tradiciji, tako ustaljenim vrednotam družine, pa tudi prijateljstva, kot klasičnemu odnosu do pesnjenja v smislu upoštevanja njegovih najzahtevnejših izraznih in oblikovalnih možnosti. Še več: Menarta so tudi s formalne plati že

od samega začetka pritegovale najbolj zahtevne oblike, za marsikoga drugega tudi nerazrešljive. To dokazujejo že imena avtorjev, ki jih je po lastnem izboru prevajal: Shakespeare, Burns, Byron, Coleridge, Musset, Villon, Hugo, Lamartine idr. Pravi paradi najzahtevnejših klasičnih oblik in veččin, ki nam jih do dialoške bližine približujeta sodoben duh in sodobna vsebina, smo priča tudi v njegovi izvorni poeziji od *Pesmi štirih* pa prek *Prve jeseni*, *Časopisnih stihov*, *Semaforov mladosti* do *Srednjeveških balad*, če omenim, povsem poljubno, samo nekatere; povsod, v vseh svojih zbirkah, od klasične štirivrstičnice do sonetnega venca in epske pesnitve.

Del kritike je včasih v zadregi, ko skuša Menarta, brez pravega uspeha, strpati v takšen ali drugačen predal. Menart sam je spet in spet ponavljal, da s svojo poezijo hoče biti razumljiv, da mu je bolj kot družbena priznanja, čeprav je prejel vsa najpomembnejša, bolj kot nedeljena naklonjenost kritike, pri srcu odzivnost bralcev. Dosegel je oboje: ni mu bilo treba malodušno ugibati, koliko je njegova poezija v izrazu in v svoji sporočilnosti dostopna širokemu krogu bralcev, in lahko je s polnim notranjim zadovoljstvom ugotavljal, da je ta krog bralcev za slovenske razmere skoraj nerazumljivo širok in da se tudi z novimi generacijami ne oži, prej nasprotno.

Takšnega ga je že leta 1983 sprejela med svoje članstvo tudi Slovenska akademija znanosti in umetnosti, v razred za umetnosti, v katerem je nekaj let nadvse vestno in ustvarjalno opravljal dolžnosti tajnika. Pa tudi sicer: Janez Menart je vsa ta leta čutil odgovorno pripadnost Akademiji v polnem pomenu besede, ne le kot ustvarjalec, ampak tudi in v celoti kot javna osebnost v vsem, kar je počel in kako je, tudi zasebno, živel.

Naj se mi ne šteje v graje vredno potezo, če se na koncu tega žalnega razmišljanja poslovim od pesnika in dolgoletnega prijatelja tudi nekoliko bolj osebno: spoznala sva se takoj po vojni, leta 1946, in postala prijatelja že ob prvem srečanju. In v tem dolgem ter nikoli in z ničimer skaljenem prijateljstvu sva največ in najpogosteje modrovala o poeziji, njegovi, moji, o poeziji nasploh; slovenski in svetovni. Zdi se mi, da ostaja zato tudi v duhu tega trenutka, če se od njega, kot prijatelj od prijatelja, poslovim v govorici, ki je bila nama skupna, s sonetom, ki se mi je zapisal ob žalostni vesti o njegovi smrti:

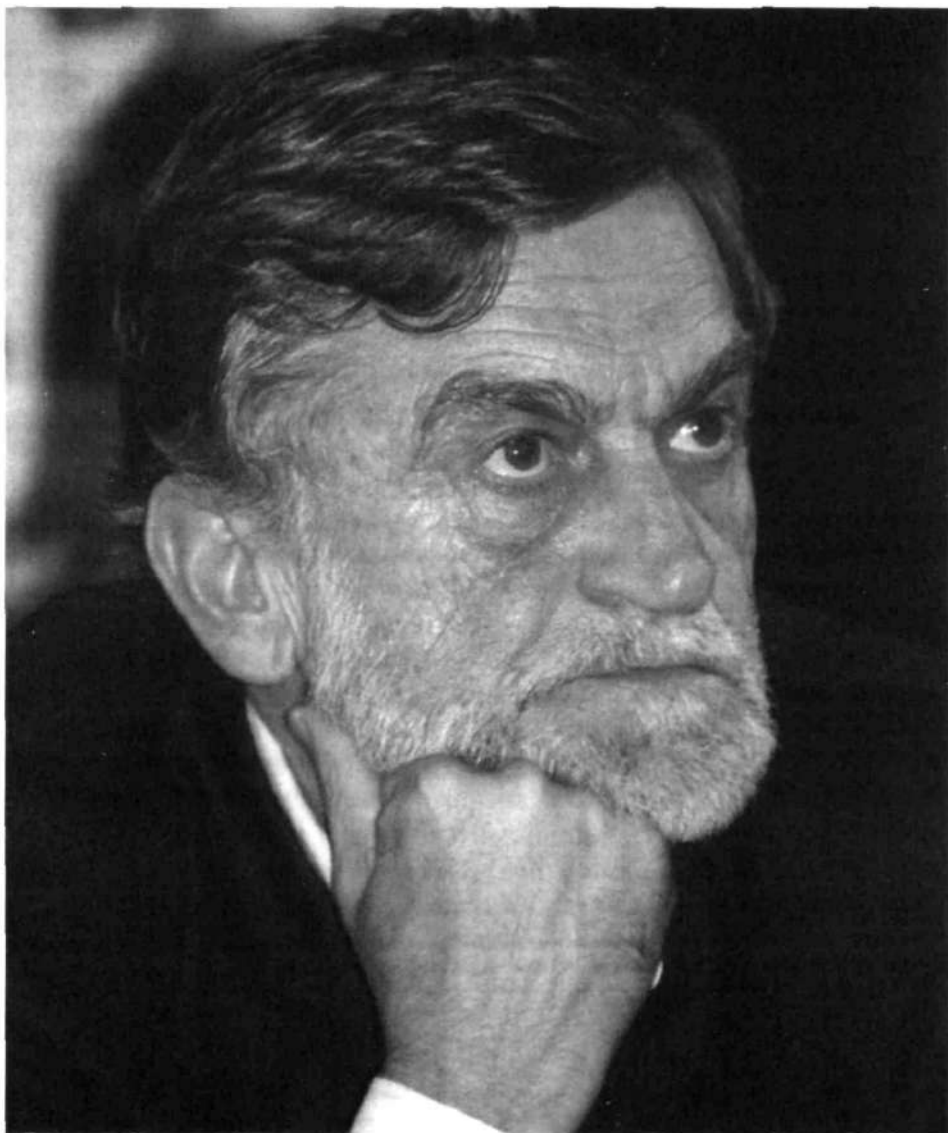
Zgodilo se je, česar smo se bali.
Neznosna je zavest, da te več ni.
Spet bi te medse radi priklicáli,
kot da si le izgubil se v temi.

Dolg bil je boj, ki si ga bil sam s sabo,
tvoj stoični boj brez boja: *Bo, kar bo*.
Zdaj si omahnil v smrt, a ne v pozabo:
ti še živiš, si pesnik, pod nebo

se tvoja sončna pesem-ptica vzpenja
in kdor se v njen visoki let zazre,
sam dvigne se od blatnih tal življenja.

Vsak človek, si se šalil, kdaj umre,
hudo je tistemu, ki poln prezira,
sovraštva, ves svoj vek sam v sebi umira.

Pripis za Sodobnost: Vseh trideset let, ko sem urejal Sodobnost (1969–1999), je bil Janez Menart med njenimi najuglednejšimi sodelavci, hkrati pa ves čas tudi član uredniškega odbora. Poleg objavljanja svojih lastnih prispevkov, izvirnih in v prevodu, si je še posebej prizadeval, da je revija sistematično objavljala najpomembnejša pesniška imena svetovne literature, in pri tem osebno spodbujal pesnike, ki jih je najbolj cenil, naj se ukvarjajo tudi s prevajanjem. Sam je bil vsem prevajalcem poezije najboljši zgled, nespregljiva referenčna točka kakovosti.

RUDI ŠELIGO